

PERSONALITATEA ȘI OPERA LUI FUZULÎ (? – 1556)

Unul din cei mai mari lirici ai literaturii Divanî¹, cu numele adevărat Mehmet, fiul lui Süleyman, dar cunoscut cu pseudonimul Fuzulî (gură slobodă), se trage din ramura Bayat a turcilor oğuzi. Nu se știe cu precizie nici anul și nici locul nașterii.

Cu privire la aceste date sunt mai multe ipoteze, deseori contradictorii. Din scrierile lui Latîfî (*Tezkiretü'ş-şu'arâ*, 1546), Ahdî (*Gülşen-i Şuarâ*, 1563) și Aşık Çelebi (*Meşâ'irü'şu'arâ* 1566) reiese că Fuzulî s-ar fi născut la Bagdad, pe când Kınalızâde Hasan Çelebi (*Tezkiretü'ş-şu'arâ*, 1586) stabilește ca loc de naștere orașul Hille, iar Riyâzi (*Riyâzü'ş-şu'arâ*, 1609) indică orașul Karbala. În scrierile sale există informații cu privire la locul nașterii. În introducerea la *Türkçe Divan* (Divanul în limba turcă), poetul spune că s-a născut în Irak, în orașul Karbala, iar în *Farsça Divan* (Divanul în limba persană) relatează că și-a scris versurile în Nacaf și Karbala.

Nu se știe cu exactitate nici anul nașterii. Fuzulî aparține tribului Bayat, un trib oğuz vechi și puternic, care s-a așezat în Irak, în perioada marilor Seldjukizi. Viața lui a fost plină de privațiuni, mai marii vremii neînțelegând să-l sprijine ca pe alți poeți. Trăia dintr-o sumă modestă, ce i se acorda pentru îngrijirea mormântului Imamului Ali din Nacaf. Lipsurile, nenorocul, nepăsarea celor din jur au lăsat urme adânci în sufletul său. Discrepanța între bogăția sufletească, talentul lui deosebit și viața plină de privațiuni a sporit tragismul poeziilor lui și l-au făcut să se simtă marginalizat. Din poeziile lui răzbate sentimentul amorului propriu rănit.

Se presupune că a murit de ciumă la vârsta de șaiszeci de ani, în 1556, după informațiile lui Ahdî, contemporan cu poetul și ar fi fost înmormântat la Karbala, într-un templu Bektaşî, alături de șeicul Abdülmümin Dede.

Încă din anii copilăriei Fuzulî primește o serioasă și variată educație. După spusele poetului, el a învățat toate științele vremii, în *Divanul în limba turcă* afirmând: „*Poezia fără știință este ca un perete fără temelie, iar un perete fără temelie nu trezește nici o considerație*”.

Este atras de poezie încă din anii copilăriei, primele încercări datând din perioada cursurilor primare. Scrie sub pseudonimul Fuzulî, în introducerea în *Divanul în limba persană* motivându-și această alegere. După îndelungi căutări, a ajuns la concluzia că trebuie să-și aleagă un astfel de supranume încât, să nu coincidă cu ale altor poeți, să fie ieșit din comun, din obișnuit prin semantica negativă de caracterizare. Fuzulî înseamnă: „în zadar, nefolositor, slobod la gură, cel ce se îndeletnicește cu treburi inutile”, iar în limbajul popular, „fudul, nerușinat, obraznic”.

Toată viața și-a petrecut-o în Hille, Karbala, Bagdad și n-a putut ajunge niciodată în Anatolia și Istanbul, contrar dorințelor sale arzătoare. Cea mai plăcută perioadă a vieții sale este, poate, atunci când se întâlnește cu poeți importanți, veniți la Bagdad împreună cu Sultanul Soliman Magnificul, zis Legiuitorul, căci Bagdad-ul era centrul islamic, unde se întrepătrundeau, într-o simbioză fericită, culturile arabă, persană și turcă, ca dovadă că Fuzulî învață temeinic limbile arabă și persană, ajungând la acel nivel care-i permite să scrie opere remarcabile în aceste limbi, în același timp însușindu-și temeinice cunoștințe de matematică (geometrie), astronomie, filosofie, medicină, chimie, ca și de religie, întocmind comentarii pe marginea Coranului sau învățăturilor lui Mahomed.

Dacă materialicește era sărac, în schimb avea o viață spirituală bogată. Spre deosebire de înaintașii lui, Mevlâna, Câmi, Nevâi, Nesîmî, Fuzulî nu a fost un mistic convins, în viață nu s-a călăuzit după principiile filosofice mistice, le-a folosit în opera sa

doar ca motive de inspirație, creația sa reprezentând o îmbinare meșteșugită a inspirației cu știința și iubirea, căci iubirea este tema preferată de autor, ca și durerea, poetul considerând aceste două sentimente bazele unei adevărate poezii. După el în iubire stă puterea creației, motivația existenței omului, întreaga sa operă fiind străbătută de un puternic și răscolitor sentiment de iubire, iar în viziunea lui, iubirea se îndreaptă către o ființă reală, neliniștea dinamizează trăirile interioare, despărțirea, durerea despărțirii, întristarea, mâhnirea fiind ipostaze ale celui care suferă iremediabil, de parcă un vaier cuprinde întreaga natură, proiectând spre spații nemărginite toată suferința poetului. Iubirea este axa în jurul căreia se rotesc filosofia, societatea, moartea, sărăcia, mândria, natura, deșertul. Acest sentiment, devenit un mod de viață pentru poet, l-a urmărit întreaga sa viață, de parcă ar fi căutat și așteptat cu resemnare și împăcare durerile pricinuite de iubire, căci chinurile iubirii și nu împlinirea ei duc omul la maturitate și-i hrănesc spiritul. Iubirea împlinită înseamnă sfârșitul ei. Ea trebuie să fie veșnică, spirituală și nu materială. Eroii lui Fuzulî, în viața materială, nu au o iubire împlinită, moartea ducându-i la o unire spirituală.

Cu toată sărăcia lui materială, poetul se considera superior conducătorilor lumii, arma cea mai de temut fiind pentru el, cuvântul, cu ajutorul căruia cucerește o lume întreagă și nu dorește nimic de la cei puternici, pentru că, zice el „*diadema bucuriei îmi este îndestulătoare*”. Este veșnicul îndrăgostit de frumusețe, bunătate și dreptate. Pe undeva, proiectată spre infinit, dragostea lui terestră, cotidiană, reală, palpabilă, se contopește într-o simbioză fascinantă, cu cea divină. Dealtfel sunt cercetători care susțin ideea că, întreaga lui poezie de dragoste este îndreptată spre divinitate.

Fuzulî a scris într-un dialect anatolian de răsărit, o ramură a limbii oгуze, vorbită și astăzi în Anatolia de Răsărit. Este o limbă curată, împletită cu expresii și cuvinte populare. Aproximarea de limba și spiritul poporului său au făcut ca poeziile lui să fie

cunoscute, după ele compunându-se melodii cântate la *saz*² de către rapsozii vremii, Âşik Ömer, Gevherî, Dertli.

Valoarea poetică a versurilor lui Fuzulî constă în iscusita îmbinare a inspirației cu vasta lui cultură, folosirea procedeele tradiționale ale poeziei persane, procedee pe care le-a modelat după propria-i personalitate. Chiar dacă a rămas credincios poeziei literaturii Divanî, folosind forme și procedee specifice acestei literaturi, a știut să-și îmbrace versurile în forme specifice lui și să le exprime cu un lirism profund.

O altă trăsătură a creației lui Fuzulî o constituie adularea vieții de boem, el considerând că bogăția sufletească este superioară tuturor avuțiilor materiale. În creația lui deseori întâlnim cuvinte ca: cupă, pocal, paharnic, vin, cârciumă.

Un element specific lui Fuzulî este evocarea atmosferei deșertului. Pentru poet, deșertul fără de sfârșit, pustiu, dogorător, în stare să transforme omul într-o frunză uscată, este simbolul singurătății, nostalgiei și tristeții.